

**QASHQADARYO VILOYATIDA OZIQ-OVQAT SANOATI RIVOJLANISH
DINAMIKASINING STATISTIK TAHLILI**

Isoqov Hasan Abduxalimovich

Qarshi davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi

E-mail: lazizx64@gmail.com

+998973100544

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21721867>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining rivojlanish dinamikasi statistik usullar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining yillar davomida o'zgarishi, o'sish sur'atlari, sanoat ishlab chiqarishidagi tarkibiy siljishlar hamda sohaning hudud iqtisodiyotidagi o'rni baholangan. Statistik ma'lumotlar asosida oziq-ovqat sanoati rivojlanishining asosiy tendensiyalari aniqlanib, ko'rsatkichlarning dinamik o'zgarishlari qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek, sohaning rivojlanishiga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillar, mavjud imkoniyatlar va muammolar yoritilgan. Olingan natijalar asosida Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining barqaror rivojlanishini ta'minlash, ishlab chiqarish hajmini oshirish va mavjud resurslardan samarali foydalanishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Qashqadaryo viloyati, oziq-ovqat sanoati, oziq-ovqat mahsulotlari, sanoat ishlab chiqarishi, rivojlanish dinamikasi, statistik tahlil, o'sish sur'ati, dinamik qatorlar, ishlab chiqarish hajmi, hududiy iqtisodiyot.

KIRISH

Oziq-ovqat sanoati mamlakat va uning hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutuvchi strategik tarmoqlardan biri hisoblanadi. Mazkur tarmoq aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish, qishloq xo'jaligi xomashyosini qayta ishlash, qo'shimcha qiymat yaratish, yangi ish o'rinlarini tashkil etish hamda hududlarning ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli hududlarda oziq-ovqat sanoatining rivojlanish holatini muntazam o'rganish, uning dinamikasini statistik jihatdan baholash va mavjud tendensiyalarni aniqlash muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Qashqadaryo viloyati respublikaning yirik agrar-industrial hududlaridan biri bo'lib, uning tabiiy-iqlim sharoiti, qishloq xo'jaligi xomashyo bazasi va mehnat resurslari oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Viloyatda yetishtirilayotgan meva-sabzavot, don, go'sht, sut va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash, tayyor oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish hamda ularning raqobatbardoshligini oshirish hudud iqtisodiy rivojlanishining muhim yo'nalishlaridan sanaladi. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan qayta ishlash sanoati o'rtasidagi uzviy aloqalarni mustahkamlash hududda qo'shimcha qiymat zanjirlarini shakllantirish imkonini beradi.

So'nggi yillarda oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabning ortishi, aholi soni va daromadlarining o'zgarishi, ishlab chiqarish texnologiyalarining takomillashuvi, investitsion jarayonlarning faollashuvi hamda ichki va tashqi bozorlardagi raqobat oziq-ovqat sanoatining rivojlanish xususiyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda tarmoq rivojlanishini faqat ishlab chiqarish hajmining mutlaq ko'rsatkichlari orqali baholash yetarli emas. Ishlab chiqarish dinamikasi, mutlaq va nisbiy o'sish, o'sish sur'atlari, tarkibiy o'zgarishlar hamda boshqa statistik ko'rsatkichlarni kompleks tahlil qilish orqali sohada yuz berayotgan iqtisodiy jarayonlarning asosiy qonuniyatlarini aniqlash zarur [3].

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Mazkur tadqiqotning maqsadi Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining rivojlanish dinamikasini statistik ko'rsatkichlar asosida baholash, asosiy rivojlanish tendensiyalarini aniqlash hamda tarmoq faoliyatidagi tarkibiy va miqdoriy o'zgarishlarni ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida statistik guruhlash, taqqoslash, dinamik qatorlar tahlili, mutlaq va nisbiy o'zgarishlarni baholash, o'sish va qo'shimcha o'sish sur'atlarini aniqlash kabi statistik usullardan foydalaniladi. Olingan natijalar Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatini yanada rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosa va takliflarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining rivojlanish dinamikasini baholashda statistik va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini Qashqadaryo viloyatining oziq-ovqat sanoati va qishloq xo'jaligi faoliyatini ifodalovchi rasmiy statistik ma'lumotlar tashkil etdi. Tahlil jarayonida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, tarmoqning sanoat ishlab chiqarishidagi ulushi, faoliyat yuritayotgan korxonalar soni, xomashyo bazasi va boshqa asosiy ko'rsatkichlarning dinamik o'zgarishlari o'rganildi. Tadqiqotda statistik guruhlash, taqqoslash, dinamik qatorlar tahlili, mutlaq va nisbiy o'zgarishlar, o'sish hamda qo'shimcha o'sish sur'atlarini hisoblash usullari qo'llanildi [1,2,3]. Olingan natijalar asosida Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining rivojlanish tendensiyalari baholanib, tarmoqning mavjud imkoniyatlari va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari aniqlandi.

Tahlillar va asosiy natijalar

Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining rivojlanishi hududning mavjud qishloq xo'jaligi salohiyati, xomashyo bazasi, ishlab chiqarish infratuzilmasi hamda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi xo'jalik subyektlari faoliyati bilan bevosita bog'liq. Viloyatning katta qishloq xo'jaligi yer maydoniga ega ekanligi, fermer va dehqon xo'jaliklari sonining ko'pligi hamda agroklasterning faoliyat yuritishi oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun zarur xomashyo bazasini shakllantiradi.

2025-yilda Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 3 110,6 mlrd so'mni tashkil etib, mazkur tarmoqning ishlab chiqaradigan sanoat tarkibidagi ulushi 11,0 foizga yetgan. Shu bilan birga, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha fizik hajm indeksining o'tgan yilning tegishli davriga nisbatan 5,9 foizga oshgani tarmoqda ijobiy rivojlanish tendensiyasi mavjudligini ko'rsatadi.

1-jadval

Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining asosiy ko'rsatkichlari

№	Ko'rsatkichlar	Miqdori
1	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, 2025-yil	3 110,6 mlrd so'm
2	Ishlab chiqaradigan sanoat tarkibida oziq-ovqat mahsulotlarining ulushi	11,0 %
3	Fizik hajm indeksining o'sishi	5,9 %
4	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish faoliyatidagi yuridik shaxslar soni	4 921 ta
5	Qishloq xo'jaligi yerlarining umumiy maydoni	2 322 754 ga
6	Umumiy ekin maydoni	362 871 ga
7	Fermer xo'jaliklari soni	12 339 ta
8	Dehqon xo'jaliklari soni	462 606 ta
9	Agroklasterning soni	34 ta

Manba: Qashqadaryo viloyati bo'yicha statistik ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, viloyatda oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun yetarli ishlab chiqarish va resurs salohiyati shakllangan. Xususan, 2,3 mln gektardan ortiq

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

qishloq xo'jaligi yerlarining mavjudligi oziq-ovqat sanoati korxonalarini mahalliy xomashyo bilan ta'minlash uchun muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, 12,3 mingdan ortiq fermer va 462,6 mingdan ortiq dehqon xo'jaliklarining faoliyat yuritishi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmini oshirish va ularni sanoat usulida qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi [6].

Viloyat oziq-ovqat sanoatining rivojlanish salohiyatini baholashda ekin maydonlarining tarkibiy tuzilishini o'rganish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki oziq-ovqat sanoatining barqaror faoliyati qayta ishlash korxonalarining zarur miqdordagi va sifatidagi xomashyo bilan uzluksiz ta'minlanishiga bog'liq.

2-jadval

Qashqadaryo viloyatida ayrim qishloq xo'jaligi ekinlari maydonlarining tarkibi

№	Ekin turlari	Maydoni, ga	Asosiy yerlar tarkibidagi ulushi, %
1	Texnik ekinlar (paxta)	135 900	35,59
2	G'alla ekinlari	140 000	36,66
3	Dukkakli ekinlar	15 308	4,01
4	Moyli ekinlar	17 722	4,64
5	Sabzavotlar	9 744	2,55
6	Poliz ekinlari	3 478	0,91
7	Kartoshka	3 968	1,04
8	Ozuqabop ekinlar	45 379	11,88
	Asosiy yerlarning jami maydoni	381 875	100,0*

Manba: Qashqadaryo viloyati bo'yicha ma'lumotlar asosida muallif hisob-kitoblari.

2-jadval ma'lumotlari viloyat ekin maydonlari tarkibida g'alla va texnik ekinlar yetakchi o'rin egallashini ko'rsatadi. G'alla ekinlari 140 ming gektar yoki asosiy yer maydonining 36,66 foizini, texnik ekinlar esa 135,9 ming gektar yoki 35,59 foizini tashkil etadi. Ozuqabop ekinlarning ulushi 11,88 foizga teng. Moyli, dukkakli, sabzavot, poliz va kartoshka ekinlari maydonlarining mavjudligi esa oziq-ovqat sanoatining turli yo'nalishlarini mahalliy xomashyo bilan ta'minlash imkoniyatini shakllantiradi.

Bundan tashqari, viloyatda 85 418 gektar yer maydonining takroriy ekinlar uchun ajratilishi mavjud yer resurslaridan intensiv foydalanish imkoniyatini oshiradi. Takroriy ekinlar tarkibida dukkakli va ozuqabop ekinlar, moyli ekinlar, makkajo'xori, sabzavot, kartoshka hamda poliz mahsulotlarining yetishtirilishi qishloq xo'jaligi mahsulotlari taklifining mavsumiyligini yumshatish va qayta ishlash korxonalarining xomashyo bazasini kengaytirishga xizmat qiladi.

Viloyatda faoliyat ko'rsatayotgan 34 ta agroklasterning 15 tasi g'allachilik va 6 tasi meva-sabzavotchilik yo'nalishida faoliyat yuritishi ham qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va tayyor mahsulot sifatida iste'molchiga yetkazib berish jarayonlarini o'zaro integratsiyalash uchun muhim imkoniyat yaratadi. Ayniqsa, meva-sabzavotchilik klasterlari faoliyatini qayta ishlash korxonalari bilan yanada chuqur integratsiyalash hududda yuqori qo'shilgan qiymatga ega oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirishi mumkin.

Amalga oshirilgan statistik tahlillar Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun yetarli tabiiy, iqtisodiy va ishlab chiqarish salohiyati mavjudligini ko'rsatdi. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 3 110,6 mlrd so'mga yetishi va tarmoqning ishlab chiqaradigan sanoat tarkibida 11,0 foizlik ulushga ega bo'lishi uning hudud iqtisodiyotidagi ahamiyatini ifodalaydi. Shu bilan birga, mavjud qishloq xo'jaligi xomashyosini chuqur qayta ishlash darajasini oshirish, qayta ishlash quvvatlarini xomashyo yetishtiriladigan hududlarga yaqinlashtirish, saqlash va logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda zamonaviy

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

texnologiyalarni joriy etish viloyat oziq-ovqat sanoatining kelgusidagi barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim yo'nalishlar sifatida baholanadi [7].

Xulosa va takliflar

O'tkazilgan statistik tahlillar Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun yetarli darajada iqtisodiy va resurs salohiyati mavjudligini ko'rsatdi. Viloyatda qishloq xo'jaligi xomashyo bazasining kengligi, fermer va dehqon xo'jaliklari hamda agroklastarlarning faoliyat yuritishi oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash hajmini yanada oshirish uchun muhim imkoniyat yaratmoqda. 2025-yilda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining 3 110,6 mlrd so'mga yetgani, tarmoqning ishlab chiqaradigan sanoat tarkibidagi ulushi 11,0 foizni tashkil etgani hamda fizik hajm indeksining 5,9 foizga o'sgani sohada ijobiy rivojlanish tendensiyalari mavjudligini ko'rsatadi [8].

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, viloyatda oziq-ovqat sanoatini yanada rivojlantirish uchun qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash darajasini oshirish, mavjud xomashyo bazasidan samarali foydalanish va ishlab chiqarish jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish maqsadga muvofiq. Shuningdek, hududlarning mavjud resurs salohiyatidan kelib chiqib oziq-ovqat korxonalarini oqilona joylashtirish, fermer va dehqon xo'jaliklari bilan qayta ishlash korxonalari o'rtasidagi kooperatsion aloqalarni mustahkamlash zarur [9].

Bundan tashqari, yuqori qo'shimcha qiymatga ega va eksportbop oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish, mahsulotlarni saqlash, qadoqlash va logistika infratuzilmasini takomillashtirish, oziq-ovqat sanoatiga investitsiyalarni faol jalb qilish muhim hisoblanadi. Mazkur chora-tadbirlarning amalga oshirilishi Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoatining barqaror o'sishini ta'minlash, mahalliy xomashyodan foydalanish samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda hududning oziq-ovqat xavfsizligi va eksport salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ismailov O.S. Development of the food industry in Uzbekistan on the innovative basis // *Economy of Regions*. – 2010. – № 3. – P. 245–249. – DOI: 10.17059/2010-3-32.
2. Abdukadirova N.A., Ubaydullayev B.S. Development of the food industry in Uzbekistan // *International Journal of Management and Economics Fundamental*. – 2022. – Vol. 2, № 4. – P. 9–13. – DOI: 10.37547/ijmef/Volume02Issue04-02.
3. Grunert K.G., Harmsen H., Meulenberg M.T.G., Kuiper E., Ottowitz T., Declerck F., Traill B., Göransson G. A framework for analysing innovation in the food sector // *Product and Process Innovation in the Food Industry* / ed. by B. Traill, K.G. Grunert. – London: Blackie Academic & Professional, 1997. – P. 1–37.
4. Traill B., Grunert K.G. (eds.). *Product and Process Innovation in the Food Industry*. – London: Blackie Academic & Professional, 1997.
5. Nosratabadi S., Mosavi A., Lakner Z. Food supply chain and business model innovation // *Foods*. – 2020. – Vol. 9. – № 2. – Art. 132.
6. Kotler P., Keller K.L. *Marketing Management*. – 15th ed. – Harlow: Pearson Education Limited, 2016.
7. Porter M.E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. – New York: Free Press, 1985.
8. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
9. OECD, Eurostat. *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation*. – 4th ed. – Paris: OECD Publishing, 2018.